МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

КОЛОМІНСЬКІ ЧИТАННЯ

Матеріали Першого Міжнародного наукового форуму,
присвяченого пам'яті доктора психологічних наук, професора
Наума Львовича Коломінського
м. Київ, МАУП, 28 березня 2007 р.

Київ 2007

ББК 88.5я43
К61

Редакційна колегія:

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — головний редактор
Коломінська І. А., канд. пед. наук, доц. — заступник головного редактора
Туриніна О. Л., канд. психол. наук, проф. — відповідальний редактор

Відповідальний редактор за випуск В. М. Чирков
(видання здійснене в рамках проекту
“Наукові праці МАУП”)

К61 Коломінські читання: Матеріали Першого Міжнар. наук. форуму, присвяч. пам’яті д-ра психол. наук, проф. Н. Л. Коломінського, м. Київ, МАУП, 28 берез. 2007 р. / Редкол.: М. Ф. Головатий (голов. ред.) та ін. — К.: МАУП, 2007. — 372 с. — Бібліогр. в кінці статей.

ISBN 978-966-608-824-9

У пропонованому збірнику публікуються статті науковців, в яких досліджується широке коло проблем соціальної психології, психології управління та організаційної психології.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток психологічної науки в Україні.

ББК 88.5я43

ISBN 978-966-608-824-9

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2007

Сингаївська І. В.
Психологічні резерви вдосконалення управлінської діяльності в освіті (до розвитку ідей Н. Л. Коломінського) 113

Винославська О. В.
Соціально-психологічний клімат кафедри вищого технічного навчального закладу 118

Сусська О. О.
Психологічні детермінанти впливу інформаційного простору на формування молодої особистості 126

Москальова А. С.
Про роль психологічної культури у розвитку особистості керівника закладу освіти 135

Соловієнко В. О.
Психологічні основи структурного підходу до моделювання управлінської діяльності керівника 140

Філь О. А.
Розвиток конкурентоспроможності управлінської команди бізнес-організації 144

Мілютіна К. Л.
Сучасне психолого-організаційне консультування з проблем професійної адаптації 149

Хомич Г. О.
Психологічні особливості впливу депривуючої ситуації на особистість підлітка 153

Пасічняк Р. Ф.
Соціально-психологічні особливості становлення професійної ідентичності фахівця 157

Мельничук О. Б.
Особливості професійного виховання студентів-психологів 162

Сидоренко Т. В.
Соціально-психологічні основи інноваційної спрямованості виконання управлінських функцій менеджера освіти 167

Штомпель Г. О.
Стиль координування й чинники професійного зростання педагога в системі післядипломної освіти 174

Федосова А. Л.
Роль социально-психологического тренинга в преодолении коммуникативных барьеров в организации 182

Вакуліч Т. М.
Психологічні чинники запобігання інтернет-залежності підлітків 193

Ясінська Н. В.
Особливості розвитку професійної самосвідомості майбутніх юристів у процесі професійної підготовки 199

Москальов М. В.
Про необхідність підготовки майбутніх менеджерів до управління змінами в організації 205

Бахов І. С.
Психологічні особливості розвитку мнемічної діяльності студентів у процесі навчання англійської мови 209

Брюховецька О. В.
Особливості стилів управління керівників загальноосвітніх навчальних закладів 217

Прасол Д. В.
Місце прогнозування у структурі діяльності менеджера освіти 222

Король О. Ф.
Соціально-психологічний аналіз професійної системи цінностей співробітників (на прикладі організацій промислової сфери і державних установ) 226

Шопша О. Л.
Оптимізація соціально-психологічного клімату в колективі театру як проблема психологічної теорії та практики 234

Пенскі В. М.
Становлення моральної свідомості в підлітковому та юнацькому віці (на матеріалах крос-культурного дослідження) 240

О. Б. МЕЛЬНИЧУК
канд. психол. наук, доц.
Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Коломінські читання — I, 2007, *162–166*

Висвітлюється проблема реалізації професійного виховання студентів-психологів у процесі вузівської підготовки. Розглядається аспект виховної функції системи вищої школи як органічної та важливої складової менеджменту вищого закладу. Вивчаються особливості професійного виховання і розвитку особистості засобами залучення до професії, формування основ професійної культури.

У сучасних умовах розвитку суспільства актуалізується проблема виховання майбутнього фахівця у процесі вузівської підготовки. Виховна система вищої школи є органічною та важливою складовою менеджменту вузівської освіти, що покликана виконувати провідну роль в цілісному розвитку особистості майбутнього фахівця, становленні його суб'єктної позиції в аспекті як особистісного, так і професійного саморозвитку. Менеджмент освіти як вид соціального управління підтримує цілеспрямованість і організованість навчальних, виховних та інноваційних процесів у системі освіти. Підпорядковуючись загальним закономірностям соціального управління, менеджмент освіти має специфічні особливості, що зумовлені способами постановки і досягнення соціально значущих цілей у конкретних умовах організованого навчально-виховного процесу. Проблеми реалізації та забезпечення менеджменту освіти в сучасних умовах — планування, організації, керівництва, контролю — відображені у працях Н. Л. Коломінського, Л. М. Карамушки, М. О. Фролова, Е. М. Сафронової, І. А. Зимньої та інших дослідників.

Сьогодні в усіх сферах зростає попит на ініціативних, творчих працівників, які здатні до самостійного пошуку ефективних способів виконання професійної діяльності, мають необхідні знання та уміння і, що особливо важливо, проявляють належну особистісну готовність до такої діяльності. Проте, як засвідчує практика, випускники вузів часто не готові до такої ролі. Освітній процес часто не стимулює у студентів розвиток потреби до самовираження, не забезпечує умов для усвідомлення себе як активних суб'єктів професійної діяльності.

Професійне виховання у вищому закладі освіти передбачає виховання і розвиток особистості засобами залучення її до професії, формування основ професійної культури. Крім того,

© О. Б. Мельничук, 2007

це, безумовно, і формування духовно-моральних цінностей, необхідних для перетворення власного життя, набуття відповідальності, самостійності, критичності, способу вибору рішення у складних життєвих обставинах. Основними факторами професійного виховання можна вважати особистість викладача вищого закладу, зміст освітнього процесу, організацію навчально-виховного процесу, спеціальну програму виховної роботи вузу, особливості студентського самоуправління і суспільно корисної діяльності.

Як свідчить досвід, студенти, з одного боку, потребують організованої системи виховання у вузі, а з іншого — не кожний студент хоче активного втручання педагогів в його моральне та особистісне вдосконалення. Досягти реальної ефективності вузівського виховання — найскладніша проблема. Постає питання про дотримання почуття міри у створенні та функціонуванні виховної системи. Найбільша небезпека для вузу — перебільшення кількості масових заходів. Виховний ефект звичайно проявляється не відразу, а через деякий, навіть тривалий період. У такому розумінні виховна робота у вузі скоріше має ймовірнісний характер, вона спрямована на розвиток загальної культури особистості.

Для здійснення виховання необхідне освітньо-виховне середовище, яке б сприяло самореалізації студента. Виховний вплив на студентів може здійснюватись через постійні студентські групи і тимчасові творчі колективи, інститут кураторів, спеціальні виховні заходи, науково-дослідну роботу студентів, соціально-психологічну службу, професійно організований навчальний процес та ін. У центрі уваги освітнього процесу, де і вирішуються завдання професійного виховання, — особистість студента і викладача, їхні суб'єкт-суб'єктні відносини. При цьому враховується, що становлення особистості майбутнього спеціаліста-професіонала можливе лише за умови позитивної самооцінки, позитивної "Я-концепції". Виховання у вузі є важливим способом соціалізації та адаптації молодої людини до сучасного суспільства, воно забезпечує інтелектуальний, духовний, фізичний і культурний розвиток особистості.

Формування професійно значущих соціальних якостей особистості набуває особливого значення у процесі підготовки молодого фахівця.

Вимоги до професійно значущих особистісних якостей психолога ґрунтуються на визначенні специфіки його праці. Особистісна і соціальна зрілість — важлива професійна вимога до психолога. Уміння орієнтуватися в собі, у ситуації, в інших людях, адекватність уявлень про себе, інтернальність, толерантність до ситуації невизначеності, толерантність до суперечностей, креативність, орієнтація на духовні цінності, рефлексія, соціальна відповідальність, соціальна активність, розвинена емпатія — все це визначає зміст такої зрілості й відповідно особистісну професійну готовність фахівця-психолога.

Структура і критерії соціальної зрілості відображені у дослідженнях О. Н. Гундарь, І. М. Даниленко, З. І. Васильєвої, Л. Н. Когана, В. Т. Лісовського, Г. П. Фурманюк та ін.

Накопичені в науці знання і досвід свідчать про те, що соціальна зрілість розуміється як інтегративна якість особистості, всі компоненти якої знаходяться в ієрархічній залежності. Однак дотепер маловивченими залишаються питання розвитку соціальної та особистісної зрілості студентів, майбутніх фахівців-психологів.

Розвиток соціальної та особистісної зрілості як провідних професійних вимог до психолога у процесі вузівської підготовки може здійснюватися на різних рівнях. На мотиваційному рівні забезпечується формування спрямованості мотивації до професійної діяльності. З цією метою використовуються виховні резерви навчальних дисциплін — проблемні лекції, ділові ігри, аналіз проблемних ситуацій з психологічної практики, елементи тренінгів та ін. На наступному, соціально-дійовому рівні забезпечується набуття студентами сукупності вмінь на основі власного професійного досвіду. Для цього застосовується система позааудиторних занять і гуртків, проведення навчальної, виробничої, науково-дослідної практики. Це передбачає застосування різних організаційних форм: дискусії, рольові ігри, психологічні тренінги, лекторії та ін. Важливою складовою цього етапу є ситуації, що виникають в ході навчально-виховного процесу (конфлікти з викладачами, конфлікти з одногрупниками, ситуації необхідності вибору варіантів рішення та ін.).

Накопичений студентами-психологами власний досвід дає можливість перейти до третього, соціально-креативного рівня, зміст якого визначає творча спрямованість самостійної професійної діяльності молодих фахівців (волонтерський рух та ін.). У цілому це визначає професійну компетентність студентів, особистісну готовність самостійно вирішувати різні практичні психологічні проблеми.

З цією метою важливо сприяти активізації самостійної діяльності студентів. Особливої уваги в цьому напрямку потребує самостійна робота, яка є специфікою вузівського навчання і значною мірою визначає успішність професійної підготовки. При ефективній її організації у майбутніх психологів формується професійна культура, долається масова репродуктивно-знеособлена підготовка. Під самостійною розуміють таку роботу, яку студенти-психологи ведуть без постійної допомоги викладача. Самостійна робота має великий виховний потенціал, формує самостійну особистість, визначає професійно значущі якості висококваліфікованого фахівця-психолога.

Серед численних концепцій найбільше відповідають практиці виховання майбутніх психологів наступні:

1) виховання як керівництво розвитком особистості, прийняття особистості такою, як вона є, забезпечення кожному “ефекту старшого друга” (Л. Н. Новикова, В. А. Караковський);
2) виховання як управління соціалізацією особистості — підтримка позитивної соціалізації, забезпечення моральної стійкості до впливу негативних факторів (А. В. Мудрик, Д. І. Фельдштейн);
3) виховання як процес психолого-педагогічної підтримки розвитку особистості (О. С. Газман);
4) розуміння сутності виховання як створення умов для розвитку особистості, тобто відповідного середовища, виховного простору (С. Ю. Мануйлов, Р. Д. Ясвін);
5) значущість у виховному процесі окремих випадків, заходів як поворотних моментів в розвитку особистості (Д. В. Григор’єв);
6) синергетичний підхід до аналізу виховної системи як системи, що саморозвивається (Н. Селіванова, О. Шаронін).

Особистісне і професійне становлення майбутніх психологів суттєво

залежить від характеру взаємостосунків між усіма учасниками навчально-виховного процесу (викладачі, студенти, адміністрація вузу).

Таким чином, маємо такі основні напрями професійного виховання психологів у вузі:

- створення професійно орієнтованого середовища, що формує психологічну культуру;
- забезпечення умов для максимального та всебічного самовираження студентів і викладачів у конструктивній навчальній професійно орієнтованій діяльності;
- стимулювання різнорівневої та різноаспектної педагогічної взаємодії викладачів і студентів у різних видах спільної діяльності.

Важливим завданням професійного виховання психологів є стимулювання самовдосконалення їхньої особистості, розвиток потреби у самопізнанні, самовираженні, розвиток їхньої креативності та самостійності.

Література

1. Аксенова Г. И. Студент как субъект образовательного процесса. — М.; Рязань: РИНФО, 1998. — 160 с.
2. Борытко Н. М. Педагог в пространствах современного воспитания: Моногр. — Волгоград: Перемена, 2001. — 214 с.
3. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя высшей школы: воспитательный аспект. — М.; Белгород: Везелица, 1992. — 102 с.
4. Сафронова Е. М. Воспитательная деятельность в контексте личностного подхода в образовании // Педагогика. — 2003. — № 3.

Менеджмент освіти як вид соціального управління підтримує цілеспрямованість та організованість навчальних, виховних та інноваційних процесів у системі освіти. Професійне виховання у вузі передбачає виховання і розвиток особистості засобами залучення до професії, формування основ професійної культури. Основними факторами професійного виховання можна визначити особистість викладача вузу, зміст освітнього процесу, організацію навчально-виховного процесу, спеціальну програму виховної роботи вузу, особливості студентського самоуправління та суспільно корисної діяльності. Реалізація професійного виховання майбутніх психологів можлива за умови створення такого освітньо-виховного середовища, яке б сприяло самореалізації студента. Особливого значення у процесі підготовки молодого фахівця-психолога набуває формування професійно значущих соціальних якостей особистості. Важливою професійною вимогою до психолога є його особистісна та соціальна зрілість. Розвиток соціальної та професійної зрілості у процесі вузівської підготовки здійснюється на мотиваційному, соціально-дійовому та соціально-креативному рівнях. Особистісне і професійне становлення майбутніх психологів залежить від забезпечення умов для їхнього самовираження, самовдосконалення, самопізнання у навчальній професійно орієнтованій діяльності.

Менеджмент образования как вид социального управления поддерживает целенаправленность и организованность образовательных, воспитательных и инновационных процессов в системе

образования. Профессиональное воспитание в вузе предполагает воспитание и развитие личности средствами приобщения к профессии, формирования основ профессиональной культуры. Основными факторами профессионального воспитания можно считать личность преподавателя вуза, содержание образовательного процесса, специальную программу воспитательной работы вуза, особенности студенческого самоуправления и общественно полезной деятельности. Реализация профессионального воспитания будущих психологов возможна при условии создания такой образовательно-воспитательной среды, которая бы способствовала самореализации студента. Особенное значение в процессе подготовки молодого специалиста-психолога приобретает формирование профессионально значимых социальных качеств личности. Важным профессиональным требованием к психологу является его личностная и социальная зрелость. Развитие социальной и профессиональной зрелости в процессе вузовской подготовки осуществляется на мотивационном, социально-действенном и социально-креативном уровнях. Личностное и профессиональное становление будущих психологов зависит от обеспечения условий для их самовыражения, самоусовершенствования, самопознания в учебной профессионально ориентированной деятельности.